

MARCIN SEPEŁOWSKI*

DOPUSZCZALNOŚĆ KWESTIONOWANIA
SKUTECZNOŚCI WYDZIEDZICZENIA
W PROCESIE O ZACHOWEK WSZCZĘTYM
PRZEZ ZSTĘPNYCH ŻYJĄCEGO WYDZIEDZICZONEGO
ZSTĘPNEGO SPADKODAWCY.
GŁOSA KRYTYCZNA
DO WYROKU SĄDU NAJWYŻSZEGO
Z DNIA 30 KWIETNIA 2019 R., I CSK 79/18

TEZA ORZECZENIA

Spadkobierca testamentowy pozwany o zachówek przez zstępnych żyjącego wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy nie może skutecznie w tym procesie kwestionować legitymacji czynnej powodów, opierając się na zarzucie, że wydziedziczenie ich wstępnego było bezpodstawne. Spadkobierca testamentowy, który ma interes prawny w takim ustaleniu, może w odrębnym procesie wytoczonym przeciw wydziedziczonemu zstępnemu spadkodawcy oraz przeciw zstępnym tego wydziedziczonego żądać ustalenia, że wydziedziczenie to było bezpodstawne; interes prawny może polegać na tym, że zachówek wydziedziczonego zstępnego wynosiłby połowę wartości jego udziału spadkowego, a zachówek jego zstępnych dwie trzecie wartości ich udziałów (art. 991 § 1 i art. 1011 k.c.).

* Autor jest doktorantem w Katedrze Prawa Cywilnego, Handlowego i Ubezpieczeniowego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

WPROWADZENIE

Niejednokrotnie zdarza się, że spadkodawca wydziedzicza swego zstępного, nie pozbawiając jednak prawa do zachowku małoletnich lub trwale niezdolnych do pracy zstępnych wydziedziczonego. Wówczas, zgodnie z art. 1011 k.c., to zstępni wydziedziczonego nabywają prawo do zachowku. W takiej sytuacji, w interesie obowiązanego do zapłaty zachowku może leżeć wykazanie, że wydziedziczenie bliższego zstepnego spadkodawcy było bezskuteczne. Należy bowiem zauważyć, że w świetle art. 991 § 1 k.c., jeżeli uprawnionym do zachowku jest małoletni albo trwale niezdolny do pracy, to ułamek stanowiący podstawę do obliczania zachowku wynosi 2/3, zaś w wypadku zdolnego do pracy pełnoletniego uprawnionego — 1/2. Trzeba przy tym pamiętać, że udział w spadku, który w razie dziedziczenia ustawowego przysługiwałby wydziedziczonemu zstepnemu spadkodawcy, i suma udziałów, które przysługiwałyby w takim przypadku zstepnym wydziedziczonego, generalnie są identyczne¹. Zgodnie bowiem z art. 931 § 2 k.c., jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadął, przypada jego dzieciom w częściach równych. Regułę tę stosuje się odpowiednio do dalszych zstepnych. Tym samym suma roszczeń uprawnionych do zachowku małoletnich czy też niezdolnych do pracy zstepnych wydziedziczonego zstepnego spadkodawcy bardzo często będzie wyższa od roszczenia, które przysługiwałoby wydziedziczonemu, gdyby nie został on skutecznie wydziedziczony².

W świetle glosowanego orzeczenia³ obowiązany do zapłaty zachowku nie może jednak bronić się zarzutem bezpodstawności wydziedziczenia⁴ w procesie o zapłatę zachowku wszczętym przez zstepnych wydziedziczonego zstepnego spadkodawcy⁵. W ocenie Sądu Najwyższego, w takim przypadku pozwany może jedynie

¹ Identyczny nie musi być natomiast substrat zachowku, który dla każdego uprawnionego do zachowku ustalany jest indywidualnie — zob. art. 994 § 2 i 3, art. 996 i 997 k.c. (P. Księżak (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IVa, *Spadki*, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2019, s. 889).

² Obowiązujący stan normatywny, który prowadzi do takich sytuacji, niektórzy autorzy oceniają krytycznie (M. Załucki: *Wydziedziczenie w prawie polskim na tle porównawczym*, Warszawa 2010, s. 429–430; G. Górczyński (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. VI, *Spadki (art. 922–1087)*, pod red. M. Habdas, M. Frasa, Warszawa 2019, s. 530), inni zaś aprobują rozwiązanie (R.M. Paliwoda: *Skutki prawne wydziedziczenia w polskim prawie spadkowym*, Przegląd Sądowy 2013, nr 10, s. 50–51; G. Wolak: *O skutkach wydziedziczenia zstepnego spadkodawcy*, Nowy Przegląd Notarialny 2015, nr 4, s. 51). P. Księżak wskazuje natomiast, że jest to „uboczna i przypadkowa konsekwencja różnicowania uprawnień poszczególnych potencjalnie uprawnionych do zachowku” (P. Księżak: *Zachówek w polskim prawie spadkowym*, Warszawa 2012, s. 209).

³ Wyrok SN z dnia 30 kwietnia 2019 r., I CSK 79/18, LEX nr 2662478. Sąd Najwyższy potwierdził w nim aktualność swojego stanowiska wyrażonego w uchwale z dnia 22 kwietnia 1975 r., III CZP 15/75, LEX nr 1892.

⁴ W doktrynie i orzecznictwie zgodnie wskazuje się, że wydziedziczenie może być bezskuteczne zarówno ze względów formalnych, jak i materialnych. Bezskuteczność materialna (czyli właśnie bezpodstawność) polega na faktycznym braku okoliczności wskazanych przez spadkodawcę w testamencie jako przyczyna wydziedziczenia (T. Sokołowski (w:) *Kodeks cywilny*, t. III, *Komentarz. Art. 627–1088*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2019, s. 1479).

⁵ Tezę tę wydaje się aprobować większość komentatorów: M. Pazdan (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2018, s. 1199–1200; E. Sko-

wytoczyć powództwo o ustalenie bezpodstawności wydziedziczenia, pozywając zarówno wydziedziczonego, jak i jego zstępnych. Wystąpienie z takim środkiem prawnym uzasadnia zawieszenie, na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c., postępowania w przedmiocie zapłaty zachowku.

W motywach wyroku powołano się na art. 366 k.p.c., podnosząc, że „warunkiem pełnej skuteczności wyroku rozstrzygającego o zarzucie czy żądaniu spadkobiercy testamentowego będzie udział w procesie wszystkich osób, których wyrok ma dotyczyć, a więc spadkobiercy testamentowego, zstępnego wydziedziczonego i jego zstępnych”⁶. Wskazano również na potrzebę ochrony interesów wydziedziczonego, który „może bronić swych praw tylko w procesie, w którym występuje w charakterze strony”.

KRYTYCZNA OCENA STANOWISKA SĄDU NAJWYŻSZEGO I POWOŁANEJ NA JEGO OBRONĘ ARGUMENTACJI

Stanowisko Sądu Najwyższego może budzić wątpliwości.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że występując z zarzutem bezpodstawności wydziedziczenia, pozwany o zapłatę zachowku nie tylko nie narusza interesu wydziedziczonego, ale wręcz działa w sposób z nim zbieżny. W pojmowanym obiektywnie⁷ interesie wydziedziczonego leży bowiem oddalenie powództwa jego zstępnych ze względu na bezpodstawność wydziedziczenia. Dlatego też ani podniesienie takiego zarzutu, ani tym bardziej jego uwzględnienie i oddalenie powództwa ze względu na brak legitymacji czynnej po stronie zstępnych wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy nie może zostać uznane za zagrożenie interesów wydziedziczonego. Wypada przy tym podkreślić, że już samo wystąpienie przez zstępnych wydziedziczonego z powództwem o zapłatę zachowku stanowi dla wydziedziczonego pewne niebezpieczeństwo⁸, które może zostać pogłębione nie przez podniesienie przez pozwanego zarzutu bezpodstawności wydziedziczenia, ale przez brak z jego strony takiej obrony.

wrońska-Bocian, J. Wierciński (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. VI, *Spadki*, pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2017, s. 301; J. Kremis, J. Kuźmicka-Sulikowska (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2017, s. 1920; E. Niezbecka (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV, *Spadki*, pod red. A. Kidyby, Warszawa 2015, s. 297–298; A. Doliwa (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. M. Załuckiego, Warszawa 2019, s. 2086–2087. Pogląd ten znalazł również uznanie w orzecznictwie sądów powszechnych: wyrok SR Gdańsk-Północ w Gdańsku z dnia 17 lutego 2016 r., I C 402/15, LEX nr 1993409; wyrok SO w Siedlcach z dnia 13 czerwca 2016 r., I C 816/14, LEX nr 2070463, a także został pośrednio zaaprobowany w uchwale SN z dnia 13 marca 2008 r., III CZP 1/08, LEX nr 361241. Krytyczny stosunek do analizowanego stanowiska zdaje się mieć natomiast P. Księżak, który podnosi, że nie uwzględnia ono „problematyki rozkładu ciężaru dowodu” (P. Księżak (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 972; P. Księżak: *Zachówek...*, *op. cit.*, s. 205).

⁶ Tak również uchwała SN z dnia 22 kwietnia 1975 r., III CZP 15/75, LEX nr 1892.

⁷ Wydziedziczony może bowiem postrzegać swój interes zupełnie inaczej, o czym szerzej dalej.

⁸ Ze względu jednak na treść art. 365 k.p.c. *a contrario* niebezpieczeństwo to jednak nie jest tak poważne, jak mogłoby się z pozoru wydawać. Wątek ten zostanie rozwinięty w dalszej części glosy.

Sąd Najwyższy ma natomiast niewątpliwie rację, twierdząc, że w świetle art. 366 k.p.c. „warunkiem pełnej skuteczności wyroku rozstrzygającego o zarzucie czy żądaniu spadkobiercy testamentowego będzie udział w procesie wszystkich osób, których wyrok ma dotyczyć, a więc spadkobiercy testamentowego, zstępnego wydziedziczonego i jego zstępnych”. Zgodnie bowiem z tym przepisem prawomocny wyrok ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, i tylko między tymi samymi stronami. Okoliczność ta nie stanowi jednak argumentu przemawiającego za przyjęciem poglądu, zgodnie z którym pozwany o zapłatę zachowku przez zstępnego wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy nie może w tym procesie bronić się zarzutem bezpodstawności wydziedziczenia. Trzeba však zauważyć, że w świetle art. 366 k.p.c. *a contrario* wyrok zapadły w tym procesie nie cieszy się powagą rzeczy osądzonej względem wydziedziczonego. W konsekwencji może on dochodzić sądownie zapłaty zachowku nawet wówczas, gdyby powództwo jego zstępnego zostało uwzględnione i tym bardziej wówczas, gdyby zostało ono oddalone. Uwzględnienie zarzutu bezpodstawności wydziedziczenia w procesie o zapłatę zachowku wszczętym przez zstępnego wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy co prawda nie wyklucza, że w przypadku, w którym wydziedziczony wystąpi następnie z pozwem o zapłatę zachowku, obowiązany będzie bronić się zarzutem skuteczności wydziedziczenia i że zarzut ten zostanie przez sąd uwzględniony. Nie narusza to jednak praw procesowych wydziedziczonego, który w tym procesie będzie występował w charakterze strony i który *de facto* będzie, ze względu na wcześniejszy wyrok, w znacznie lepszej pozycji procesowej. Wszak trudno wyobrazić sobie, aby sąd, świadomy istnienia wyroku oddalającego powództwo zstępnego wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy ze względu na bezpodstawność wydziedziczenia, zdecydował się, nie mając ku temu bardzo poważnych przesłanek, uznać wydziedziczenie za skuteczne⁹.

Stanowisko, zgodnie z którym pozwany o zachówek przez zstępnego wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy nie może bronić się w tym procesie zarzutem bezpodstawności wydziedziczenia, lecz musi w tym celu wystąpić z powództwem o ustalenie, jest również nie do zaakceptowania ze względu na konsekwencje, jakie płynęłyby z jego przyjęcia. Jeżeli bowiem zaaprobujemy taki pogląd, to konsekwentnie musielibyśmy przyjąć, że na przykład pozwany o zapłatę wierzytelności przez cesjonariusza nie może bronić się w tym procesie zarzutem nieważności umowy przelewu wierzytelności, lecz musi wystąpić z odrębnym powództwem o ustalenie nieważności cesji¹⁰. Wszak w świetle art. 366 k.p.c. orzeczenie w przedmiocie za-

⁹ Zagadnienie to jest ściśle związane z treścią art. 365 § 1 k.p.c., który to przepis zostanie omówiony w dalszej części glosy.

¹⁰ Tymczasem w orzecznictwie wskazuje się, że dłużnik pozwany o spełnienie świadczenia może bronić się w tym procesie zarzutem nieważności umowy cesji (wyrok SN z dnia 9 marca 2018 r., I CSK 197/17, LEX nr 2506122; wyrok SN z dnia 19 lutego 1998 r., III CKN 387/97, LEX nr 33435).

płaty nie będzie skuteczne względem cedenta. Również pozwany o zapłatę za bezumowne korzystanie z rzeczy nie mógłby w tym postępowaniu podnosić, że powód nie nabył umownie jej własności, lecz musiałby wystąpić z powództwem o ustalenie nieważności umowy. Wreszcie, pozwany o zachówek przez wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy nie mógłby podnosić, że wydziedziczenie było skuteczne. W świetle art. 366 k.p.c. wydany w tym procesie wyrok nie będzie bowiem skutecznym względem zstępnych wydziedziczonego.

Tego typu przykłady można mnożyć. Obrazują one, że nadanie waloru ogólności poglądowi zaprezentowanego w głosowanych orzeczeniach prowadziłyby do rewolucyjnych oraz — jak się wydaje — nieakceptowalnych rezultatów.

ZARZUT BEZPODSTAWNOŚCI WYDZIEDZICZENIA A ART. 365 § 1 K.P.C.

Analizowanemu tutaj zagadnieniu należy przyjrzeć się również przez pryzmat art. 365 § 1 k.p.c., zgodnie z którym prawomocne orzeczenie wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz także inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w przypadkach w ustawie przewidzianych — także inne osoby. Czy w świetle tej regulacji sąd może uwzględnić powództwo wydziedziczonego o zapłatę zachowku, jeśli istnieje wcześniejszy wyrok uwzględniający takie żądania jego zstępnych? Czy może oddalić, ze względu na skuteczność wydziedziczenia, powództwo wydziedziczonego o zapłatę zachowku, jeśli istnieje wcześniejszy wyrok oddalający, ze względu na bezskuteczność wydziedziczenia, takie powództwo jego zstępnych?

Odpowiadając na postawione wyżej pytania, należy zauważyć, że w doktrynie i orzecznictwie dominuje stanowisko, zgodnie z którym wynikający z art. 365 § 1 k.p.c. stan związania prawomocnym orzeczeniem ograniczony jest, co do zasady, tylko do rozstrzygnięcia zawartego w sentencji orzeczenia i nie obejmuje jego motywów, poglądów prawnych wyrażonych w treści uzasadnienia oraz kwestii prejudycjalnych, które sąd przesądził, dążąc do rozstrzygnięcia o żądaniu¹¹. Mocą wiążącą orzeczenia nie są objęte w szczególności rozstrzygnięcia o zasadności zarzutów podnoszonych przez pozwanego, takich jak zarzut potrącenia, zarzut prawa zatrzymania, nieważności lub bezskuteczności umowy¹².

¹¹ P. Grzegorzczak (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, *Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016, s. 707–709; A. Zieliński (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2017, s. 633; wyrok SN z dnia 22 czerwca 2010 r., IV CSK 359/09, LEX nr 694269; wyrok SN z dnia 15 stycznia 2015 r., IV CSK 181/14, LEX nr 1628952; wyrok SN z dnia 13 marca 2008 r., III CSK 284/07, LEX nr 380931; wyrok SN z dnia 25 czerwca 2014 r., IV CSK 610/13, LEX nr 1537274; wyrok SN z dnia 8 grudnia 2016 r., III CNP 29/15, LEX nr 2192645.

¹² P. Grzegorzczak (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 708; wyrok SN z dnia 8 grudnia 2016 r., III CNP 29/15, LEX nr 2192645.

W doktrynie i orzecznictwie podkreśla się również, że generalnie prawomocność materialna orzeczenia odnosi się tylko do jego stron¹³. Na uzasadnienie tego poglądu podnosi się, że osoby trzecie, które nie miały możliwości obrony swych praw w procesie dwóch innych podmiotów, nie powinny być obarczane konsekwencjami rozstrzygnięcia wydanego w tym postępowaniu. Odmienne ujęcie „kolidowałoby z wynikającym z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka prawem do rzetelnego procesu, którego zasadniczym elementem jest prawo do wypowiedzenia się co do stanowiska strony przeciwnej (prawo do wysłuchania)”¹⁴.

W konsekwencji, osoby, które nie były stronami i których nie obejmuje z mocy przepisu szczególnie rozszerzona prawomocność materialna wcześniejszego wyroku, nie są pozbawione możliwości realizowania swego prawa we własnej sprawie także wtedy, gdy łączy się to z kwestionowaniem oceny wyrażonej w innej sprawie w zakresie przesłanek orzekania¹⁵.

W świetle zaprezentowanych wyżej poglądów wydaje się, że żaden wynik procesu o zapłatę zachowku wytoczonego przez zstępnych wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy nie może naruszyć interesów wydziedziczonego. Może on bowiem wystąpić z powództwem o zapłatę zachowku, w którym powoła się na bezpodstawność wydziedziczenia zarówno wówczas, gdy powództwo jego zstępnych zostało uwzględnione, jak i tym bardziej wtedy, gdy zostało ono oddalone. Wytoczeniem powództwa o ustalenie bezskuteczności wydziedziczenia bardziej od wydziedziczonego zainteresowany bywa więc obowiązany do zapłaty zachowku, który może obawiać się, że zostanie „podwójnie zasądzony” o zapłatę zachowku po tym samym spadkodawcy¹⁶. Nie ma on jednak prawnego obowiązku wytaczania takiego powództwa. Co więcej, w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyj-

¹³ P. Grzegorzczak (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 717; I. Kunicki (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, *Komentarz. Art. 1–366*, pod red. A. Marciniaka, K. Piaseckiego, Warszawa 2016, s. 1591; A. Zieliński (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 633; wyrok SN z dnia 7 grudnia 2012 r., II CSK 143/12, LEX nr 1288628; wyrok SN z dnia 6 marca 2019 r., I CSK 80/18, LEX nr 2630603; uchwała SN 7 sędziów z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15, LEX nr 1916698; wyrok SN z dnia 14 stycznia 2015 r., I CSK 1057/14, LEX nr 1640227. W orzecznictwie prezentowany jest jednak również pogląd, zgodnie z którym „moc wiążąca prawomocnego orzeczenia rozciąga się na wszystkich współuczestników jednolitych, także tych, którzy nie uczestniczyli w sprawie i nie zostali wymienieni w wyroku” (wyrok SN z dnia 23 sierpnia 2012 r., II CSK 740/11, LEX nr 1231481), a nawet stanowisko, w myśl którego skutek z art. 365 § 1 k.c. może wystąpić również względem „zwykłych” współuczestników materialnych, niebiorących udziału w procesie (wyrok SN z dnia 22 maja 2019 r., IV CSK 96/18, LEX nr 2671163).

¹⁴ P. Grzegorzczak (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 717; wyrok SN z dnia 7 grudnia 2012 r., II CSK 143/12, LEX nr 1288628; uchwała SN 7 sędziów z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 17/15, LEX nr 1916698; wyrok SN z dnia 22 czerwca 2010 r., IV CSK 359/09, LEX nr 694269; wyrok SN z dnia 6 marca 2019 r., I CSK 80/18, LEX nr 2630603; wyrok SN z dnia 23 sierpnia 2012 r., II CSK 740/11, LEX nr 1231481.

¹⁵ A. Zieliński (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 634; wyrok SN z dnia 7 grudnia 2012 r., II CSK 143/12, LEX nr 1288628; wyrok SN z dnia 6 marca 2019 r., I CSK 80/18, LEX nr 2630603; wyrok SN z dnia 23 sierpnia 2012 r., II CSK 740/11, LEX nr 1231481.

¹⁶ Autonomia jurysdykcyjna sądu może mieć jednak w tym przypadku i taki skutek, że oddalone zostanie zarówno powództwo zstępnych wydziedziczonego, jak i samego wydziedziczonego — pierwsze — ze względu na bezpodstawność wydziedziczenia, drugie ze względu na jego pełną skuteczność.

muje się wręcz, że jeżeli wytoczono powództwo o świadczenie, mające podstawę w stosunku prawnym, co do którego pozwany twierdzi, że nie istnieje, to nie ma on interesu prawnego w żądaniu ustalenia, gdyż możliwe jest w tamtym procesie podniesienie takiego zarzutu jako tamującego roszczenie¹⁷. Poglądu tego nie należy jednak odnosić do analizowanego tu przypadku — interes prawny obowiązane go do zapłaty zachowku zdaje się bowiem wynikać właśnie z ryzyka „podwójnego zasądzenia”. W tym przypadku powództwo o ustalenie bezskuteczności wydziedziczenia wydaje się pełnić typową dla tej instytucji rolę prewencyjnego środka ochrony prawnej¹⁸.

Zaprezentowaną wyżej tezę, zgodnie z którą nawet wyrok zasądający zachowek na rzecz zstępnych wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy nie odbiera wydziedziczonemu możliwości obrony swych praw, można jednak próbować podważać argumentem, że choć *de iure* orzeczenie takie nie zamyka samemu wydziedziczonemu sądowej drogi dochodzenia zapłaty zachowku, to *de facto* trudno wyobrazić sobie, aby sąd, świadomy istnienia takiego rozstrzygnięcia, zdecydował się uwzględnić powództwo wydziedziczonego. Nawet w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się zresztą, że „nie jest właściwa sytuacja, w której analogiczne stany faktyczne zostają odmiennie ocenione przez różne sądy”. Dlatego też sąd rozpoznający sprawę później ma „obowiązek szczególnie wnikliwego i rozważnego osądu, uwzględniającego także argumenty, które prowadziły do odmiennych wniosków oraz wyjaśnienia przyczyn odmiennej oceny”¹⁹.

Rozpatrując tę kwestię, należy zauważyć, że to wydziedziczony, który chciałby podważyć skuteczność swojego wydziedziczenia, powinien wykazać się dbałością o własne interesy i odpowiednio wcześniej wystąpić ze stosownymi środkami prawnymi. Nie można przerzucać ciężaru ochrony jego interesów na inne osoby. Co więcej, wydaje się, że niezwykle rzadkie są sytuacje, w których wydziedziczony nie wie o tym, że jego zstępni wszczęli proces o zapłatę zachowku. Znacznie częściej wytoczenie przez nich powództwa jest rezultatem „wspólnej”, rodzinnej decyzji — w okolicznościach konkretnej sprawy wydziedziczony może bowiem celowo nie podważać skuteczności wydziedziczenia i „ustępować miejsca”

¹⁷ Wyrok SN z dnia 6 marca 2019 r., I CSK 80/18, LEX nr 2630603; wyrok SN z dnia 29 lutego 1972 r., I CR 388/71, LEX nr 7066; J. May: *Powództwo czy zarzut — dobór przez stronę procesową właściwych środków ochrony prawnej w procesie cywilnym (w:) Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, pod red. M. Tomalaka i in., Warszawa 2017, s. 358.

¹⁸ Tak o roli powództwa o ustalenie *in genere* m.in.: E. Warzocha: *Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1982, s. 28; J. May: *Powództwo...*, *op. cit.*, s. 357. Również T. Rowiński zauważył, że powództwo z art. 189 k.p.c. ma co do zasady charakter prewencyjny. Równoległe autor ten wskazywał jednak liczne przypadki, w których z tego środka ochrony prawnej można skorzystać już po naruszeniu prawa (T. Rowiński: *Interes prawny w procesie cywilnym i postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 1971, s. 95–98).

¹⁹ Wyrok SN z dnia 15 stycznia 2015 r., IV CSK 181/14, LEX nr 1628952; wyrok SN z dnia 30 maja 2017 r., II PK 125/16, LEX nr 2350663; wyrok SN z dnia 30 stycznia 2019 r., I PK 231/17, LEX nr 2618552. Analogicznie: wyrok SN z dnia 9 września 2015 r., IV CSK 726/14, LEX nr 1827141.

swoim zstępnym, liczyć na to, że uzyskają oni wyższy zachówek. Z punktu widzenia interesów jego małej grupy rodzinnej rozwiązanie takie jest niewątpliwie korzystniejsze. Niekiedy nawet zdarza się, że to sam wydziedziczony, działając jako przedstawiciel ustawowy swoich małoletnich zstępnym, wytacza w ich imieniu powództwo o zachówek²⁰.

Co więcej, z reguły wydziedziczony zostanie w takim procesie przesłuchany w charakterze świadka, zdobywając tym samym wiedzę o wszczętym przez swoich zstępnym postępowaniu. Trudno bowiem wyobrazić sobie, aby sąd rozstrzygnął o bezpodstawności wydziedziczenia, nie wysłuchawszy zeznań wydziedziczonego.

STANOWISKO SĄDU NAJWYŻSZEGO A ROZKŁAD CIĘŻARU DOWODU SKUTECZNOŚCI WYDZIEDZICZENIA

Stanowisko Sądu Najwyższego wydaje się również prowadzić do rezultatów sprzecznych z wynikającym z art. 6 k.c. rozkładem ciężaru dowodu skuteczności wydziedziczenia.

W doktrynie zauważono, że ciężar dowodu spoczywa na tym podmiocie, który wywodzi skutki prawne z faktu prawnego, czyli faktu określonego w hipotezie normy prawnej, a nie ten, kto wywodzi skutki prawne z okoliczności stanowiącej zaprzeczenie takiego faktu²¹. Rozróżnia się przy tym z jednej strony fakty prawotwórcze, z drugiej zaś fakty prawotamujące i prawoniweczące. Skutkiem tych pierwszych, których dowód spoczywa zwykle na powodzie, jest powstanie prawa podmiotowego. Z kolei wystąpienie faktów prawotamujących powoduje, że fakt co do zasady prawotwórczy nie prowadzi do skutków prawnych, które zwykle wiążą się z jego zaistnieniem (czyli nie prowadzi do powstania prawa podmiotowego). Natomiast fakty prawoniweczące powodują ustanie skutków prawnych wynikających z faktu prawotwórczego. Ciężar udowodnienia faktów należących do dwóch ostat-

²⁰ W świetle art. 98 § 2 pkt 2 i § 3 k.r.o. uzasadniony wydaje się wniosek, że w sprawach o ustalenie bezpodstawności wydziedziczenia małoletni zstępny wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy nie może być reprezentowany przez żadnego z rodziców. Zarówno zstępny wydziedziczonego, jak i wydziedziczony są bowiem stronami takiego postępowania. W konsekwencji, małoletni musi być w nim reprezentowany przez kuratora ustanowionego przez sąd opiekuńczy na podstawie art. 99 § 1 k.r.o. (tak m.in. glosowany wyrok oraz uchwała SN z dnia 13 marca 2008 r., III CZP 1/08, LEX nr 361241). Kwestia ta nie jest już jednak tak oczywista w procesie o zapłatę zachowku wytoczonym przez małoletniego zstępnego wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy. Wydziedziczony nie jest bowiem stroną tego postępowania. Dlatego też nierzadko sądy przyjmują, że wydziedziczony może w nim reprezentować swojego zstępnego jako jego przedstawiciel ustawowy (sytuacja taka miała miejsce również w postępowaniu zakończonym wydaniem glosowanego wyroku). Praktyka taka, choć zgodna z literalnym brzmieniem art. 98 § 2 pkt 2 i § 3 k.r.o., wydaje się jednak sprzeczna z celami tej regulacji i w konsekwencji może budzić pewne zastrzeżenia. Wyczerpujące rozważenie tego zagadnienia przekracza jednak ramy glosy.

²¹ L. Morawski: *Ciężar dowodu — niektóre problemy dowodowe*, Studia Cywilistyczne 1982, t. 32, s. 202; I. Adrych-Brzezińska: *Ciężar dowodu w prawie i procesie cywilnym*, Warszawa 2015, s. 145–146.

nich kategorii spoczywa zazwyczaj na pozwanym i stanowi treść podnoszonych przez niego zarzutów²².

Odnosząc powyższe ustalenia do analizowanego w glosie problemu prawnego, należy zauważyć, że w świetle art. 1011 k.c. skuteczne wydziedziczenie zstępno, od którego pochodzą dalsi niewydziedziczeni zstępni testatora, stanowi zarazem fakt prawotamujący i prawotwórczy. Wydziedziczenie takie równocześnie prowadzi bowiem do tego, że:

- po stronie wydziedziczonego nie powstaje prawo do zachowku²³ (w tym zakresie jest to więc fakt prawotamujący);
- niewydziedziczeni zstępni wydziedziczonego uzyskują prawo do zachowku (w tym zakresie jest to więc fakt prawotwórczy).

Dlatego też nie powinno budzić wątpliwości, że to właśnie na niewydziedziczonych zstępnych wydziedziczonego zstepnego spadkodawcy spoczywa ciężar udowodnienia faktu wydziedziczenia.

Trudno przy tym przyjmować, że zstępny wydziedziczonego musi jedynie udowodnić sam fakt dokonania wydziedziczenia (sporządzenia testamentu zawierającego taką klauzulę), a nie musi dowodzić zaistnienia wynikających z art. 1008 k.c. przesłanek do wydziedziczenia. Nie ma bowiem wydziedziczenia jako faktu prawnego (faktu niosącego za sobą skutki prawne), jeśli nie zaistniały przesłanki do dokonania tego aktu. Jedynie mające podstawy skuteczne wydziedziczenie powoduje, że prawo do zachowku powstaje po stronie niewydziedziczonych zstępnych wydziedziczonego zstepnego spadkodawcy.

Podzielić należy przy tym stanowisko P. Księżaka, że testament trzeba uznać za dokument prywatny w rozumieniu art. 245 k.p.c. i w konsekwencji stanowi on jedynie dowód złożenia przez testatora określonego oświadczenia woli. Z samego faktu złożenia przez testatora oświadczenia woli o wydziedziczeniu nie wynika więc, że zaistniały ku temu przesłanki. Z żadnego przepisu kodeksu cywilnego nie wynika też domniemanie skuteczności wydziedziczenia²⁴.

Nie sposób nadto nie zauważyć, że w świetle orzecznictwa to wierzyciela dochodzącego od dłużnika spełnienia świadczenia obciąża ciężar wykazania przysługującej mu wierzytelności, tj. wykazania wszystkich faktów, z którymi właściwe przepisy prawa materialnego wiążą powstanie wierzytelności²⁵. Jeżeli niewydziedziczeni, dalsi zstępni spadkodawcy muszą dowieść, że przysługuje im wierzytelność z tytułu zachowku, to muszą dowieść również tego, że ich wstępny

²² L. Morawski: *Ciężar...*, *op. cit.*, s. 203; I. Adrych-Brzezińska: *Ciężar dowodu...*, *op. cit.*, s. 146; M. Gutowski (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–352*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2018, s. 93.

²³ Prawo do zachowku powstaje bowiem z chwilą otwarcia spadku (P. Księżak: *Zachówek...*, *op. cit.*, s. 65).

²⁴ P. Księżak: *Głosa do uchwały z dnia 24 stycznia 2007 r. (III CZP 149/06)*, *Przegląd Sądowy* 2009, nr 1, s. 158; *idem* (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 972; *idem*: *Zachówek...*, *op. cit.*, s. 205.

²⁵ Wyrok SN z dnia 28 lipca 2017 r., II CSK 699/16, LEX nr 2382420; wyrok SN z dnia 22 lutego 2017 r., IV CSK 179/16, LEX nr 2271465; wyrok SN z dnia 3 kwietnia 2019 r., II CSK 100/18, LEX nr 2648598; wyrok SN z dnia 14 czerwca 2018 r., V CSK 534/17, LEX nr 2511922.

został skutecznie wydziedziczony. Zaistnienie roszczenia o zachowek po stronie dalszych zstępnych spadkodawcy jest przecież uzależnione przede wszystkim od skutecznego wydziedziczenia bliższego zstępnego spadkodawcy, od którego ci dalsi zstępni pochodzą.

Powyższe spostrzeżenia wydają się potwierdzać postawioną już w literaturze przedmiotu tezę, że w procesie o zapłatę zachowku wytoczonym przez zstępnych wydziedziczonych zstępnego spadkodawcy, to powodowie muszą udowodnić skuteczność wydziedziczenia, która, w świetle art. 1011 k.c., stanowi przesłankę przyślugiwania im prawa do zachowku²⁶. Na zstępnych wydziedziczonych zstępnego spadkodawcy spoczywa ciężar dowodu zarówno tego, że doszło do dokonania wydziedziczenia, jak i tego, że zaistniały przesłanki do wydziedziczenia. Pozwany nie musi prowadzić w tym zakresie czynnej obrony, a już tym bardziej nie musi wytaczać odrębnego procesu, ryzykując przegraną w dwóch postępowaniach.

W tym miejscu należy jednak zauważyć, że w nauce prawa wyrażano zapatrywanie, iż ciężar dowodu jest niezależny od ról procesowych²⁷ i zawsze spoczywa na podmiocie powołującym się na zaistnienie określonego faktu prawnego, nigdy nie obciążając podmiotu, który kwestionuje zaistnienie tego faktu²⁸. Również w orzecznictwie podkreśla się, że z art. 6 k.c. nie wynika, iż zawsze, bez względu na przedmiot i okoliczności sprawy, ciężar udowodnienia wszystkich istotnych faktów spoczywa na powodzie²⁹. Być może więc w procesie w przedmiocie ustalenia bezskuteczności wydziedziczenia ciężar dowodu tej okoliczności nie spoczywałby na występującej z powództwem osobie zobowiązanej z tytułu zachowku, lecz ewentualną skuteczność wydziedziczenia musiałby udowodnić pozwany zstępny wydziedziczonych zstępnego spadkodawcy?

Poszukując odpowiedzi na postawione wyżej pytanie, trzeba zauważyć, że zgodnie z dominującym poglądem, art. 189 k.p.c. wysławia normę prawa materialnego³⁰. Podnosi się przy tym, że norma ta stanowi źródło uprawnienia o takim właś-

²⁶ P. Księżak (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 972; *idem*: *Zachowek...*, *op. cit.*, s. 205.

²⁷ I. Adrych-Brzezińska: *Ciężar dowodu...*, *op. cit.*, s. 145–146.

²⁸ L. Morawski: *Ciężar...*, *op. cit.*, s. 202–203; wyrok SN z dnia 10 września 1998 r., III CKN 615/97, LEX nr 2709372.

²⁹ Wyrok SN z dnia 24 maja 2019 r., I CSK 250/18, LEX nr 2675051; wyrok SN z dnia 9 sierpnia 2011 r., I BP 3/11, LEX nr 1221062; wyrok SN z dnia 20 kwietnia 1982 r., I CR 79/82, LEX nr 8416.

³⁰ Wyrok SN z dnia 16 listopada 2016 r., I CSK 754/15, LEX nr 2230387; wyrok SN z dnia 17 listopada 2000 r., V CKN 221/00, LEX nr 52658; wyrok SN z dnia 3 kwietnia 2000 r., I CKN 582/98, LEX nr 50843; T. Szanciło (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, *Komentarz. Art. 1–505*³⁹, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2019, s. 707; B. Czech (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, *Komentarz. Art. 1–205*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019, s. 1251–1252; A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 415. Zauważyć jednak trzeba, że w nauce prawa prezentowany jest także odmienny pogląd, w świetle którego: „w warunkach braku podstaw do konstruowania materialnoprawnego roszczenia o uznanie istnienia albo nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, »prawa do ochrony praw podmiotowych przez ustalenie istnienia albo nieistnienia stosunku prawnego lub prawa« bądź »roszczenia o ustalenie« należy stwierdzić, że przepis art. 189 k.p.c. nie może być w ogólności traktowany jako przepis prawa materialnego, który stanowiłby źródło tego rodzaju roszczeń lub prawa, a wynikające z jego treści warunki skorzystania z powództwa o ustalenie nie mogą być postrzegane — z tego tylko tytułu — jako materialnoprawne przesłanki tych roszczeń lub tego prawa” (K. Weitz:

nie charakterze, służącego ochronie prawa podmiotowego³¹. W świetle tych założeń uzasadniony zdaje się wniosek, że powód, który powołuje się na swoje uprawnienie do żądania ustalenia istnienia lub nieistnienia prawa, musi udowodnić, że uprawnienie to mu przysługuje. Skoro zaś przesłankami powództwa z art. 189 k.p.c. są interes prawny powoda w dokonaniu żadanego ustalenia i istnienie lub nieistnienie stosunku prawnego³², którego dotyczy powództwo, to ciężar dowodu ziszczenia się obu przesłanek powinien spoczywać na powodzie³³.

Odnosząc tę konstatację do tzw. powództw o ustalenie negatywne, należy zaznaczyć, że zdecydowaną większość tzw. faktów negatywnych (a więc niezaisnienia określonych okoliczności) można udowodnić za pomocą wykazania zaistnienia faktów pozytywnych przeciwnych — takich faktów, których wystąpienie wyłącza okoliczność negatywną³⁴. Istnieją oczywiście przypadki, w których z natury rzeczy udowodnienie określonej okoliczności negatywnej wydaje się niemożliwe³⁵. Przykładowo, nie sposób wymagać od powoda, aby udowodnił on, że za życia spadkodawcy w ogóle nie doszło do sporządzenia testamentu z klauzulą o wydziedziczeniu. Oczywiście jest, że ciężar istnienia testamentu obciąża osobę, która powołuje się na jego istnienie. Zazwyczaj nie jest natomiast logicznie niemożliwe wykazanie przez powoda bezpodstawności dokonanego wydziedziczenia, na przykład wykazanie, że wydziedziczony w rzeczywistości wypełniał obowiązki rodzinne, których niewypełnienie testator wskazał jako przyczynę wydziedziczenia.

Zagadnienie rozkładu ciężaru dowodu w tzw. negatywnym procesie o ustalenie wymaga jednak pogłębionej refleksji, która zdecydowanie przekracza ramy niniejszej glosy.

W tym miejscu należy natomiast podkreślić, że nawet w razie przyjęcia tezy, iż w procesie o ustalenie bezskuteczności wydziedziczenia ciężar dowodu spoczywa na zstępnym wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy, nie dezawuuje argumentu opartego na art. 6 k.c. Trudno zaakceptować stanowisko, zgodnie z którym pozwa-

Charakter interesu prawnego jako przesłanki powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.), Przegląd Sądowy 2018, nr 7–8, s. 25).

³¹ Wyrok SN z dnia 17 listopada 2000 r., V CKN 221/00, LEX nr 52658; wyrok SN z dnia 20 maja 2011 r., II PK 295/10, LEX nr 1171203.

³² Na to, że również istnienie lub nieistnienie prawa stanowi przesłankę materialną powództwa o ustalenie, zwraca uwagę E. Warzocha: *Ustalenie...*, *op. cit.*, s. 58–61.

³³ Wyrok SN z dnia 4 kwietnia 2014 r., II CSK 403/13, LEX nr 1491128; wyrok SA w Białymstoku z dnia 27 maja 2019 r., I ACa 78/19, LEX nr 2713674.

³⁴ Wyrok SN z dnia 30 listopada 2011 r., III CSK 28/11, LEX nr 1102263; wyrok SN z dnia 29 września 2005 r., III CK 11/05, LEX nr 187030; J. Ignatowicz: *Ciężar dowodu*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G: Ius* 1982, t. 29, s. 32; M. Gutowski (w.): *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 93. W literaturze przedmiotu wyrażono nawet pogląd dalej idący, zgodnie z którym istnieją fakty negatywne, które mogą zostać udowodnione wprost (J.J. Litauer: *Ciężar dowodu w prawie i procesie cywilnym. Uwagi na marginesie art. 7 przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Państwo i Prawo 1947, z. 12, s. 27–28).

³⁵ Na istnienie sytuacji, w których udowodnienie okoliczności negatywnej za pomocą udowodnienia faktów pozytywnych przeciwnych jest praktycznie niemożliwe, zwraca się uwagę również w doktrynie. W takim przypadku „z bezwzględnej konieczności wynika przerzucenie ciężaru dowodowego” (J. Ignatowicz: *Ciężar...*, *op. cit.*, s. 32; J.J. Litauer: *Ciężar...*, *op. cit.*, s. 27–28).

ny o spełnienie świadczenia, który twierdzi, że nie jest dłużnikiem powoda, musi podejmować aktywne działania w celu obrony swych praw, tj. musi wytoczyć powództwo o ustalenie bezskuteczności wydziedziczenia, ponosząc sygnalizowane już ryzyko przegranej w dwóch postępowaniach.

WNIOSKI

Podsumowując niniejsze rozważania, należy stwierdzić, że wbrew twierdzeniom Sądu Najwyższego, pozwany o zachówek przez zstępnych żyjącego wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy może bronić się w tym procesie zarzutem bezpodstawności wydziedziczenia. Żaden przepis kodeksu postępowania cywilnego nie zakazuje mu bowiem takiej obrony i żaden też nie wymaga od niego, aby wytoczył on powództwo o ustalenie bezpodstawności wydziedziczenia, ryzykując przegraną nie w jednym, ale w dwóch postępowaniach. Prawo wydziedziczonego do samodzielnej obrony swych praw nie jest natomiast zagrożone ze względu na treść art. 365 § 1 i art. 366 k.p.c. (obu *a contrario*).

Nie oznacza to jednak, że pozwany o zachówek przez zstępnych wydziedziczonego zstępnego spadkodawcy nie ma interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie bezpodstawności wydziedziczenia. Wystąpienie z tym środkiem prawnym chroni go bowiem przed ryzykiem „podwójnego zasądzenia” o zapłatę zachowku po tym samym spadkodawcy w szerszym zakresie niż podniesienie zarzutu w pierwszym procesie. Jest to jednak jego uprawnienie, a nie obowiązek.

BIBLIOGRAFIA

- Adrych-Brzezińska I.: *Ciężar dowodu w prawie i procesie cywilnym*, Warszawa 2015.
- Czech B. (w.): *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, *Komentarz. Art. 1–205*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019.
- Doliwa A. (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. M. Załuckiego, Warszawa 2019.
- Gorczyński G. (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. VI, *Spadki (art. 922–1087)*, pod red. M. Habdas, M. Frasa, Warszawa 2019.
- Grzegorzczak P. (w.): *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, *Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016.
- Gutowski M. (w.): *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–352*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2018.
- Ignatowicz J.: *Ciężar dowodu*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G: Ius* 1982, t. 29, s. 19–34.

- Kremis J., Kuźmicka-Sulikowska J. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2017.
- Księżak P.: *Glosa do uchwały z dnia 24 stycznia 2007 r. (III CZP 149/06)*, Przegląd Sądowy 2009, nr 1, s. 155–159.
- Księżak P. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IVa, *Spadki*, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2019.
- Księżak P.: *Zachówek w polskim prawie spadkowym*, Warszawa 2012.
- Kunicki I. (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, *Komentarz. Art. 1–366*, pod red. A. Marciniaka, K. Piaseckiego, Warszawa 2016.
- Litauer J.J.: *Ciężar dowodu w prawie i procesie cywilnym. Uwagi na marginesie art. 7 przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Państwo i Prawo 1947, z. 12, s. 20–30.
- May J.: *Powództwo czy zarzut — dobór przez stronę procesową właściwych środków ochrony prawnej w procesie cywilnym* (w:) *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, pod red. M. Tomalaka i in., Warszawa 2017.
- Morawski L.: *Ciężar dowodu — niektóre problemy dowodowe*, *Studia Cywilistyczne* 1982, t. 32, s. 189–211.
- Nieźbecka E. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV, *Spadki*, pod red. A. Kidyby, Warszawa 2015.
- Paliwoda R.M.: *Skutki prawne wydziedziczenia w polskim prawie spadkowym*, *Przegląd Sądowy* 2013, nr 10, s. 43–54.
- Pazdan M. (w:) *Kodeks cywilny*, t. II, *Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2018.
- Rowiński T.: *Interes prawny w procesie cywilnym i postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 1971.
- Skowrońska-Bocian E., Wierciński J. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. VI, *Spadki*, pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2017.
- Sokołowski T. (w:) *Kodeks cywilny*, t. III, *Komentarz. Art. 627–1088*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2019.
- Szanciło T. (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, *Komentarz. Art. 1–505³⁹*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2019.
- Warzocha E.: *Ustalenie stosunku prawnego lub prawa w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1982.
- Weitz K.: *Charakter interesu prawnego jako przesłanki powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.)*, *Przegląd Sądowy* 2018, nr 7–8, s. 7–36.
- Wolak G.: *O skutkach wydziedziczenia zstępnego spadkodawcy*, *Nowy Przegląd Notarialny* 2015, nr 4, s. 41–64.
- Żałucki M.: *Wydziedziczenie w prawie polskim na tle porównawczym*, Warszawa 2010.
- Zieliński A. (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2017.

Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K.: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019.

Słowa kluczowe: wydziedziczenie, zachówek, kwestionowanie skuteczności wydziedziczenia, zarzut braku legitymacji czynnej.

MARCIN SEPEŁOWSKI

THE ADMISSIBILITY OF CHALLENGING
THE EFFECTIVENESS OF DISINHERITANCE
IN A LAWSUIT INITIATED BY THE DESCENDANTS
OF A LIVING DISINHERITED DESCENDANT OF A TESTATOR.
CRITICAL COMMENTARY TO THE SUPREME COURT JUDGMENT
OF 30 APRIL 2019, I CSK 79/18

S u m m a r y

The Polish Supreme Court cases concern the admissibility of challenging the effectiveness of disinheritance in a lawsuit initiated by the descendants of a living disinherited descendant of a testator. The Court ruled that this kind of allegation is inadmissible in that kind of proceeding. In the Supreme Court's opinion, the defendant can only sue the disinherited descendant and his or her descendants to establish their powers. In his commentary, the author presents arguments for adopting a different view.

Keywords: disinheritance, legitime, challenging the effectiveness of disinheritance, alleged lack of locus standi.